

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

Sókratés

Autor práce: Lenka Kavková

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Stránský Ph.D.

Studijní program: Pedagogika volného času

2022

Prohlášení o použití zdrojů

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

Dne

Lenka Kavková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Jiřímu Stránskému Ph.D. za jeho cenné rady a věcné připomínky a v neposlední řadě za jeho metodické vedení mé práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1 Sókratés.....	7
1.1 Dobový kontext.....	7
1.2 Osoba Sókrata a jeho život.....	8
2 Sókrates podle Platóna.....	12
2.1 Život Platónův.....	12
2.2 Vliv Sókrata	12
2.3 Dílo Platóna.....	14
2.3.1 Platónovy dialogy	14
2.3.2 Obrana Sókrata	17
3 Sókratés podle Xenofonta	20
3.1 Život Xenofonta	20
3.2 Vliv Sókrata	20
3.3 Dílo Xenofonta.....	21
3.3.1 Vzpomínky na Sókrata.....	21
3.3.2 Sókratova obhajoba.....	23
4 Sókratés podle Aristofana	25
4.1 Život Aristofana	25
4.2 Vliv Sókrata	25
4.3 Dílo Aristofana.....	26
4.3.1 Dílo Oblaka.....	26
5 Sókratés podle Aristotela	28
5.1 Život Aristotela	28
5.2 Vliv Sókrata	28
6 Sókratés dle vybraných následovníků vs. dle autorky	30
6.1 Sókratovy myšlenky dle vybraných následovníků.....	30
6.1.1 Sókratovo učení	30
6.2 Persona Sókrata dle autorky.....	33
Závěr.....	36

Seznam použitých zdrojů.....	38
Bibliografický odkaz, klíčová slova a abstrakt.....	41
Key words, abstract.....	42

Úvod

Předložená bakalářská práce se bude zabírat postavou málokomu neznámou – Sókratém, jehož myšlenky, ač jsou vyřčené před více než dvěma tisíci lety, jsou stále aktuální a stále jsou pro spoustu badatelů a filozofů něčím, co jim takřkajíc nedá spát.

Pro představení postavy Sókrata bude využito nepřímých i přímých zdrojů od jeho současníků či následovatelů, konkrétně zde bude představen Sókratés a jeho myšlenky pohledem Platóna, Xenofonta, Aristotela a částečný nástin jeho postavy bude zachycen také prostřednictvím Aristofana.

Cílem předložené práce je zachycení Sókratova života a jeho myšlenek prostřednictvím dochovaných zdrojů. Nastínit obraz Sókrata očima výše zmíněných dobových autorů a v neposlední řadě je snaha o vytvoření profilu Sókrata samotnou autorkou práce a to v návaznosti na informace získané prostřednictvím tvorby této práce.

V první kapitole bude zasazen Sókratés do své doby a prostřednictvím dochovaných zdrojů bude představena částečně jeho osoba a život Sókratův. Druhá kapitola se zabírá postavou Platóna a na základě jeho děl a dochovaných či předaných informací je zobrazen Platónův pohled na Sókrata. Třetí kapitola se zabírá Xenofontem a stejně jako předchozí kapitola zachycuje jeho život a díla, která jsou významná pro spojitost a získání informací týkajících se Sókrata. Ve čtvrté kapitole je vzhledem k menšímu počtu zdrojů nastíněn alespoň částečně Aristofanés a jeho „vztah“ k Sókratovi. Pátá kapitola se bude zabírat Aristotelem, jeho životem a opět díly, ve kterých je možné sledovat jistou spojitost či ovlivnění Sókratém. Závěrečnou kapitolou je šestá kapitola, ve které bude snaha o zachycení Sókratových významných myšlenek, prostřednictvím dostupných zdrojů pocházejících přímo či nepřímo od výše uvedených dobových autorů a následně bude součástí této poslední kapitoly také pokus autorky o zachycení postavy Sókrata vlastním pohledem na základě přečtených zdrojů.

1 Sókratés

Tato kapitola pojednává o životě Sókrata. Zaobírá se historickým kontextem, tedy zasazením Sókrata do doby jeho bytí. Informace, které jsou o Sókratovi dostupné, pocházejí od jiných autorů. Nejvíce informací o jeho učení a názorech je možné vyčíst zpravidla od jeho pokračovatelů eventuálně od jeho odpůrců, protože sám Sókratés nenapsal žádné své vlastní dílo. Ovšem díky tomu, že informace, které jsou o Sókratovi k dispozici, jsou z úst, respektive z pera někoho jiného, je velmi důležité uvědomit si, že se jedná o osobu, která byla velmi často popisována a ovlivněna autorovými subjektivními názory, a to jak pozitivními, tak negativními.

1.1 Dobový kontext

Sókratés se narodil pravděpodobně roku 469 př. n. l. v Aténách v době po vítězství v řecko – perských válkách. Jeho otec byl sochař a jeho matka porodní bába.¹ Jeho život lze považovat za poměrně prostý. Sókratovo zaměstnání vycházelo z otcova, tedy pracoval jako sochař. Ovšem sám sebe dokázal najít až v hledání pravd a v polemizování. Tedy jej je možné označit za filozofa.²

Johnson popisuje Sókratovo Řecko jako zemi tvořenou tzv. městskými státy a jedním z nejvýznamnějších byly právě Athény.³ Athény v této době byly zajímavé mimo jiné také tzv. athénskou demokracií. Athénská demokracie zastávala politickou rovnost, negovala silné vládnoucí moci a kladla důraz na svobodu slova.⁴

Sókrates zažil v rámci Peloponéských válek vzestup i pád Athén a také obnovu demokracie, která nakonec rozhodla o ukončení života samotného Sókrata. A takto nastolená „demokracie“ pak měla další vliv na působení filozofických i politických vlivů, které je možné pozorovat například na Platónovi.⁵ V době za Sókratova života začaly Athény hospodářsky velmi významně růst. Tento nárůst byl velmi intenzivně spojen s demokratizací společenského života. Athénská demokratizace, jak již bylo výše zmíněno, spočívala v politické svobodě. Část „svobody“ byla dána tím, že se jednou poslouchá a vládne, neboť tehdejší demokratické právo mělo za to, že má být rovnost uskutečňována podle počtu a nikoli podle hodnoty, takže to, o čem se rozhodne, se

¹ PATOČKA, J. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*. s. 64

² NOVOTNÝ, F. *O Platónovi. díl 1., Život*. s. 48.

³ JOHNSON, Paul. *Sókratés. Člověk pro naši dobu*. s.13-14

⁴ BLEICKEN, Jochen. *Athénská Demokracie*. s. 370

⁵ FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sókratés*. s. 23

většinou následně stává jakýmsi právem. V této době to byla radikální demokracie, která vyloučila z politických práv všechny neobčany a otroky. Jako neobčany je možné označit skupinu menších a drobných řemeslníků, kteří se přistěhovali do Athén a pro které byl život v Athénách příležitostí pro nový život lidí, říkalo se jim metoikové. Hlavní, pro takovou to demokracii, bylo vládnout tak, aby přinesla pro obyvatele Athén prospěch. Na základě tohoto dbala, aby rozhodování o nich bylo co nejvíce odepřeno zámožnějším vrstvám. Zde byla velmi důsledná. V této době si zámožní museli vymáňovat úctu a vybrané způsoby chování, a s tím spojené vzdělání.⁶

1.2 Osoba Sókrata a jeho život

Sókrates je zpětně považován za klasického athénské filozofa, který se podílel na základech pro typické evropské etické smýšlení. Jeho názory byly, jsou a pravděpodobně ještě dlouho budou, považovány za revoluční.⁷

Ve svých padesáti letech se Sókratés oženil a vzal si za manželku Xanthippé, se kterou měl syna Lamprokla. Xanthippé ovšem nebyla jedinou ženou Sókrata, podle všeho měl ještě jednu manželku a tou byla Myrtó, se kterou zplodil dva sny Sofroniska a Menexena. Nicméně rodina pro Sókrata nebyla stěžejní, a proto ani v jeho životě nesehrávala významnou roli.⁸

Na základě výše uvedených informací je možné se domnívat, že Sókratés založil rodinu čistě kvůli tomu, aby splnil jakousi pomyslnou povinnost vůči státu a to, aby dal svému státu potencionální obránce.

Sókratés se nechával ovlivňovat například i uměním, a to zejména hudbou a divadlem, konkrétně tragédiemi.⁹ Nejvíce jej ale zajímaly rozmluvy. Sókratés velmi rád zabředával na ulici neplánovaně do debat o smyslu života ostatních a tyto debaty jemu ale i protistraně vždy rozšiřovaly obzory.¹⁰ Sókratův život se zaměřoval na vztah člověka a společnosti. Sókratés nic nepsal, jeho zájem se soustředil čistě na každodenní diskusi s athénskými spoluobčany. Chtěl znát jejich odpovědi na filozofické pojmy a na

⁶ FISHER, Josef. *Případ Sókratés*, s.23-32

⁷ HOPE, May. SÓKRATÉS

⁸ PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*. s. 71-73

⁹ PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*. s. 76

¹⁰ NOVOTNÝ, František. *O Platónovi. díl 1. Život*. s.79

záležitosti, které jeho samotného trápily a zajímaly, například „Co je odvaha?“, Co je ctnost?“. ¹¹

V athénských ulicích bylo, jak Paprotny ve své knize uvádí, každý den možné potkat velmi chudě oděného Sókrata, který se procházel a přemýšlel nad svými myšlenkami. Následně byl často spatřen při rozhovoru s mladíky, a to nejen ledajakými, ale s mladíky z těch nejvlivnějších rodin města. Uvádí se, že Sókratés žil velmi skromně. Jedním z důvodů bude také pravděpodobně skutečnost, že vyučoval bezplatně, jen za pohostinství svých žáků a přátel. V této době si Řekové velmi cenili tělesné krásy a Sókratés byl na tyto poměry neupravený. Vzhled Sókrata nebyl podle řeckých představ o kráse, byl spíše tzv. karikaturou. Tento člověk s „nepřitažlivým“ zevnějškem na sebe i přesto dokázal upoutat pozornost. ¹² Podle slov básníka a tehdejšího „krasavce“ Alkibiada, který na Sókrata pěl různé historky, Sókratés byl svým zjevením podobný „silénům“. Paprotny uvádí, že se mělo jednat o sošky, které byly zvenčí nezajímavé, ale uvnitř sebe ukrývaly sošku boha, který měl být nádherný. ¹³ Sókratés byl otevřený a výbušný člověk. Kdo s ním měl možnost osobního setkání, pocítil vliv jeho osobnosti, nebál se konfliktů jen, aby zjistil pravdu o své nevědomosti. Sókrates se setkal se spoustou lidí, u kterých očekával, že jej přesvědčí, že jsou chytřejší než on, sám je považoval za moudré. Bohužel se tak nestalo. Mohlo by se zdát, že je sebevědomí a že se nikdy nemýlí. Toto tvrzení hraničí až s domýšlivostí. Sókrates, ale takový pravděpodobně nebyl. Dokázal přiznat, že nic neví a chtěl se vzdělávat, sbírat informace, aby se dozvěděl více. Jeho zvědavost ho nutila se prát, aby se dopátral pravdy. Sókratés se snažil přimět obyvatele Athén, aby pečovali o své nitro a o svou duši. Tímto dokázal vzbuzovat veřejný neklid a vytvořit si mezi spoluobčany nemálo nepřátel, to ho od jeho hovorů nikdo neodradilo a také se tím nikdy nesoužil. Jeho výuka tvořila hlavně rozhovory, otázky a odpovědi. Jeho žáky nebyli jen oni „vlivní“ mladíci, ale začínal rozhovory i s kolemjdoucími občany všech vrstev, protože jako správný myslitel věděl, že kdo chce s lidmi rozmlouvat, musí jim být nablízku. Sókratés se v mládí věnoval studiu přírodní filosofie a také astrologii. Mezi jeho další znalosti měla patřit také geometrie a aritmetika. Věnovat se tomuto oboru, ale podle Paprotnyho nechtěl. Znalostem, které získal z těchto oborů, dával jen malý význam. Zdálo se mu

¹¹ HOPE, May. SÓKRATÉS

¹² PAPROTNÝ, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*, s. 53-67

¹³ PLATÓN, Symposion, s. 221 c

bezpředmětné zabývat se těmito obory, považoval je za znalosti, které se dají využít a jsou účelné.¹⁴

Dle Sókrata vzdělání ve velké míře probíhá právě za pomoci etiky. Také proto nikoho nepřesvědčoval, snažil se lidem naslouchat, ptát se jich a diskutovat s nimi. Působil na lidi nenucenou formou a svou přirozenou autoritou. Při diskusích se snažil, aby při nesouhlasu s ním jej ihned opravili. Sám považoval za potřebné a pro ostatní prospěšné upozorňovat na jejich nedostatky a chyby, ale za slušného chování a s úctou a v souladu s jeho důstojností a postavením. Sókrates se snažil svým učením rozvíjet celou osobnost člověka, vést své žáky k svobodnému myšlení a to tak, že se snažil jejich zájem zaměřit na to, co je pro ně významné. Sókratés sám sebe za učitele nepovažoval. Spíše se považoval za „komplíkátora“, který do diskuse úmyslně vnáší mnoho nejasností, aby přinutil ostatní členy rozhovoru, opravovat jej.¹⁵

Sókratés byl stoupencem mírnější demokracie a často se setkával s obviněními z různých sfér. Nejednou byl obviněn, že přivádí do společnosti nové bohy. Dalším velmi vážným obviněním proti Sókratovi bylo, že ničí myšlení mladých lidí. Tímto obviněním byl uznán vinný na základě toho, že řada jeho studentů se přímo podílela na stržení athénské demokracie. Nakonec byl Sókratés, po svých obviněních, uznán vinným a po různých návrzích vlastního trestu, jež soudci brali jako jakýsi výsměch, bylo rozhodnuto o trestu smrti. Během soudního procesu se Sókratés snažil uvádět mnoho pádných důkazů své obhajoby. Sdělil u soudu, že byl obdařen „daimoniem“.¹⁶

Daimoni (démoni) – zosobnění nadpřirozených sil, ovlivňujících v dobrém nebo zlém přírodu a lidský život. Patřili do skupiny božských bytostí nižšího řádu. O tuto lidovou víru se zajímala i filosofie. Do rodu daimonů patřilo i pověstné Sókratovo daimonion.“¹⁷

Daimoniu Sókrata se věnoval ve svém díle Obrana Sókrata Platón. Sókratés o svém daimoniu hovoří následně: „*Řízením božského osudu mě už od dětství provází jakási daimonská věc. Je to hlas a ten, kdykoli se ozve, vždy mi dává znamení k odvratu toho, co hodlám dělat, avšak nikdy mě k ničemu nepobízí.“¹⁸* Fischer ve své knize hovoří o Sókratovo daimoniu jako o jakémsi „iritujícím zjevu“ a označuje jej za

¹⁴ PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie s. 53-67*

¹⁵ PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie s. 53-67*

¹⁶ Srov. CAHILL THOMAS: *Plavby po tmavě vínovém moři, Historie a význam řecké kultury*, str. 184.

¹⁷ TOMAN, Josef. *Sókratés*, s. 464

¹⁸ PLATÓN, *Euthyfrón*, s. 140.

nadměrně zcitlivělý hlas vědomí, který může mít každý v sobě samém.¹⁹ Zároveň Fischer naráží na to, že daimonion lze také považovat za jakousi poruchu jednoty, která může mít různé druhy, ale vždy je to něco cizího, co se sice odehrává uvnitř nitra, ale zároveň mimo sebe. Taková to porucha může v dalších stádiích vést až k rozdvojení osobnosti. Také se nabízí otázka, zda nejde o nějakou genetickou predispozici. Nicméně to už se zpětně dá velmi těžko dokázat.²⁰

Sókratův život vyhasíná roku 399 př. n. l. ve vězeňském žaláři. Novotný ve své knize připodobňuje Sókratovo působení a soud k působení Ježíše. Ježíš i Sókratés ve svých životech spoustu lidí nutili, díky svým zvědavým dotazům a myšlenkám k přemýšlení nad věcmi, nad kterými se dobový člověk nijak zvlášť nepozastavoval. Oba hledali a snažili se šířit pravdu a dobro. A nakonec je možné říci, že oba dva za svůj boj a šíření pravdy nakonec umírají. Sókratova smrt je dle rozsudku zpečetěna číší bolehlavu, kterou mu podává vězeňský zřízenec.²¹

Platón si v jedné ze svých knih pohrává s myšlenkou nad Sókratovým jednáním při své obhajobě u soudu. Zda udělal správně, že se více nebránil a nesnažil se, si zachránit svůj život.²² Nietzsche si Sókratovu obhajobu a jeho jednání při soudu vykládá jako selhání filosofa, a dokonce hovoří o justiční sebevraždě.²³ Athénská společnost odsouzením Sókrata k trestu smrti dala, dle Novotného, jasně najevo svůj jasný postoj. Jejím cílem je bránit a zastávat stanovené normy, přičemž jednání Sókrata je společností považováno za nesmírný odklon, a tudíž je neodpustitelné a jediným správným trestem je trest smrti.²⁴

¹⁹ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s.124

²⁰ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s.125

²¹ Srov. NOVOTNÝ, František.: *Předmluva*, In: *PLATÓN. Euthyfrón: Obrana Sókrata; Kritón*

²² Srov. PLATÓN. *Kritón*

²³ NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské*, II, I, 94, str. 42

²⁴ NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*, s. 48-54

2 Sókrates podle Platóna

2.1 Život Platónův

Platón se narodil roku 427 př. Kr. do aristokratické rodiny, rodiče mu dopřáli starostlivou přesto přísnou výchovu. V dětství byl velmi bystrý, snaživý, pozorný a velmi nadané dítě.²⁵ Platón se Sókratém seznámil ve svých dvaceti letech. Vše, co do té doby umělecky vytvořil, zničil a začal se věnovat zápiskům Sókratovy rozmluvy. Díky Sókratovi se Platón ubezpečil, že je jeho posláním být filosofem. Sókratés nehlásal žádné naučené pojmy a definice, které by měly být písemně zaznamenány, přesto tento filosof Platóna velmi očaroval a to tak, že mu částečně zasvětil svůj život. Po smrti Sókrata se Platón, ze strachu před pronásledováním, uchýlil do Megar a zůstal tam nějakou dobu. Platón se také vzdělával v Itálii u pythagorejců Filolaa a Euryta, po návratu do vlasti založil Akademii – filozofickou společnost po vzoru pythagorejců. Tato akademie byla první západní univerzitou.²⁶ Platón umírá ve věku 80 let. Jeho životním dílem je jeho Akademie, jejímž nejvýznamnějším žákem byl Aristotelés.²⁷

2.2 Vliv Sókrata

Jak již bylo výše zmíněno, Platón se Sókratém osobně setkal ve svých dvaceti letech, ale zpětně lze s určitostí říci, že Platon znal Sókrata již od útlého dětství, protože v té době byl znám již v celých Athénách. Platón považoval Sókrata za svého mentora a díky němu se stal filozofem a zvolil si svou životní cestu takovou, jež popisují mnohá dochovaná díla.

Platón se mimo Sókrata setkal i s dalšími v dané době slavnými filozofy a každé takové setkání se podepsalo na Platónově duševním vývoji. Nicméně setkání se svým učitelem Sókratém bylo pro Platóna v životě důležitým a možná je možné říci nejdůležitějším milníkem.²⁸

Platón ve svém díle převyprávěl příběh o tom, jak jeden ze Sókratových přátel Chairefon se při návštěvě věštírny v Delfách setkal s tanní chrámovou věstkyní Pýthií. A jelikož byl o Sókratově moudrosti, kterou sám Sókratés neustále hledal, přesvědčen, položil jí otázku, zda je někdo moudřejší než právě Sókratés. A podle všeho se měla

²⁵ PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*, s.74

²⁶ PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*, s. 75-76

²⁷ PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*, s. 79

²⁸ NOVOTNÝ, František. *O Platónovi*, s 53

věstkyně vyjádřit, že není moudřejšího člověka než právě Sókrata.²⁹ Sókratés se prý chtěl přesvědčit o tvrzení věstkyně, respektive jej vyvrátit. Snažil se komunikovat a rozvíjet dialogy převážně s muži, které on sám považoval za moudřejší, než byl on sám. Nicméně s trochou nadsázky je možné říci, že časem se utvrdil v tvrzení věstkyně. Protože považoval za nejmoudřejšího toho, který je schopen sám dojít poznání, že vlastní moudrost daného člověka nemá ve výsledku téměř žádný význam. A když k tomuto Sókratés dospěl, začal toto „boží“ tvrzení rozhlašovat, čímž kolem sebe zvedl silnou vůli nevole. A v některých očích to bylo považováno až za rebelii a vlastizrada.³⁰

Sókratés provázel Platónovo mládí, ale díky svým myšlenkám, které mu zanechal, vlastně s ním byl přítomen celý jeho život. Jak již bylo výše uvedeno, Platón zasvětil Sókratovi svůj život a mnoho svých děl, přičemž právě v jeho dílech je možné spatřit, jak silný vliv a jak velmi byl Sókratém okouzlen. Ono „okouzlení“ ovlivnilo celý Platónův život. Důkazem zůstává dopis, který napsal na konci svého života. V tomto dopise Platón vzpomíná na Sókrata, „svého staršího přítele“ s věrnou oddaností. Při svém vzdělání byl Platón předurčen stát se básníkem, tehdejší společnost si to i přála. Sókratés jej přivedl na cestu filozofického poznání. Platón se ale i přes všechno nepřestal nikdy věnovat psaní básní a politice, ale už to bylo jinak, než tehdejší společnost očekávala.³¹ Novotný ve své knize poukazuje na skutečnost, že Platón Sókrata opravdu velmi obdivoval. Obzvláště po jeho smrti se netajil tím, že jej považuje za jednoho z nejspravenějších lidí všech dob.³²

Rozhodně je ze spisů dochovaných cítit, že Platón Sókrata velmi obdivoval a považoval jej za příkladného člověka. Možná je možné říci, že Sókrata nejen obdivoval, ale v jistém směru jej opravdu miloval. I proto se pravděpodobně i v pozdních dialozích, které sepsal, stále Sókratés vyskytuje a Platón jej používá jako jakési tlumočnicka názorů, se kterými se ztotožňuje.

²⁹ PLATÓN. *Obrana Sókratova*. s. 20-23

³⁰ NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*. s. 12-13

³¹ NOVOTNÝ, František. *O Platónovi*, díl 1., s. 53

³² NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*. s. 23

2.3 Dílo Platóna

Platón na rozdíl od Sókrata za sebou zanechal velké množství děl. Jeho díla jsou strukturována právě jako dialogy. Zajímavou skutečností je to, že Platón ve svých dílech nikdy nevystupuje jako účastník těchto rozhovorů. Díky tomuto faktu je tedy opravdu skutečně velmi náročné odlišit, jaké stanovisko zastával k představeným problematikám on sám.³³

2.3.1 Platónovy dialogy

Z dochovaných děl Platóna je patrné, že zpravidla nefilozofuje sám za sebe, pod vlastním jménem. Vzhledem k tomu, jak se dialogy Platóna vyvíjejí, je možné se domnívat a zároveň předpokládat, že hlavně z počátku Platón využívá a opravdu cituje informace a teorie pocházející z úst Sókrata. Ale v dalších pozdějších dialozích je více a více patrné, že se Platón pravděpodobně snažil za Sókrata a jeho myšlenky schovávat. Další možnou teorií je, že se spíše snažil využít autority známého a uctívaného učitele a jeho hlasem promlouvá, neboť ví, že Sókratova sdělení mají váhu. A lidé jsou ochotni si je vyslechnout a případně je přijmout za své.

Platónovy dialogy lze dělit do tří kategorií:

- Dialogy první kategorie jsou často označovány jako rané nebo jako tzv. sókratovské. Ve všech těchto dialozích vystupuje Sókratés a je zde ztvárněn zpravidla jako osoba, která se vyptává, vyvrací a napadá automaticky předpokládané pravdy.³⁴
 - o Rané dialogy zobrazují pravděpodobně nejrealističtějšího Sókrata v platónském pojednání a možná nastiňují nejrealističtější obraz sókratovských filozofií vůbec, a proto jsou pro tuto práci nejčastěji využívány. Velmi důležitým dialogem pro tuto práci je zejména Obrana Sókrata, která bude dále rozebírána.
 - o Sókrates je v těchto dialozích představen, jako by velmi málo hledal nějaké vědomí, ale vždy upozornil na něco, co jiní považovali za vědění. Vždy se snažil najít odpověď na téma otázky o etice typu „Co je X?“ jen málokdy dostal odpověď.³⁵ Hlavní postavení v raných

³³ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*, s. 59

³⁴ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*, s. 59-60

³⁵ GREASER, Andreas., *Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratové, OIKOYMENH*, 2000, s. 113

dialozích mají pojmy jako je „eidos“ a „idea“. Tyto slova lze dát dohromady s kořenem „veid“, který tvoří základ řeckého „oida“ (mám viděno) Sókrates spojení těchto slov velmi používal, aby vyzdvihnul společný znak pro všechno krásné a spravedlivé. Je možné říci, že snad myslel na formu, která je viděna jen duchovním zrakem.³⁶ Hlavním bodem dialogů je otázka jednoty ctností. Tato otázka získává na důležitosti tím, že řeší otázku ctnosti jako takové a také, že řeší otázku ctnosti na filozofickém základě. V dialogu Prótagoras je výstupem otázka je-li ctnost hlavní, pak spravedlnost, rozumnost a zbožnost jsou jejím složením. Tuto myšlenku položil také Sókrates a to tvrzením, jestliže někdo má jednu cnost, bude mít všechny. Tato Sókratova myšlenka má smysl ovšem jen tehdy, je-li myšlenka ctnosti chápána v souvislosti dobra a zla.³⁷

- V raných dialozích je zejména často také nastíněno nějaké téma a výsledek je ponechán na úvahách samotného čtenáře. Tímto se vlastně Platónovi částečně povedlo zachytit myšlenkové pochody a dialogy, které na ulicích vedl samotný Sókratés.
- Druhá kategorie dialogů má zachycovat Platónovu tvorbu v jeho zralém věku. Ústřední postavou zůstává stále Sókratés, nicméně v této kategorii je zobrazen jako učitel, který vysvětluje své filozofické názory. Dialogy jsou ve srovnání s první částí náročnější a delší. Všechny tyto dialogy mají společnou myšlenku, že se zabývají naukou o idejích.³⁸
- Ve třetí skupině dialogů již je postava Sókrata poměrně dosti potlačena a v některých dialozích již vůbec nevystupuje. Někteří autoři považují tyto dialogy ve srovnání s předchozími za kritické až chladné.³⁹

Sókratés je v Platónových dialozích zobrazován jako velmi moudrý člověk, který vlastně o žádné vědění neusiloval, navzdory tomu však svými znalostmi byl schopen otrást tím, co jiní za vědění pokládali. Neboť Sókrata, který se zabíral, jak již bylo výše zmíněno, silně a často záležitostmi etiky, zajímaly jej otázky typu

³⁶ GREASER, Andreas., *Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratkové, OIKOYMENH*, 2000, s. 119

³⁷ GREASER, Andreas., *Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratkové, OIKOYMENH*, 2000, s. 125

³⁸ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*, s. 60

³⁹ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*, s. 60-61

„Co je ctnost?“, „Co je statečnost?“, „Co je spravedlnost?“. ⁴⁰ Sókratés se domníval, že cíl spočívá v poznání ctnosti a zkoumal, co je spravedlnost a co je statečnost a všechny jejich části. To bylo veskrze rozumné, protože si myslel, že všechny ctnosti jsou formy vědění, takže znát spravedlnost, je totéž, co být spravedlivý. ⁴¹

Sókratovo úpěnlivé zdůvodnění morálních soudů je pak tím pochopitelnější, pokud je možné předpokládat, že se snažil najít důvody a to hlavně racionální, které budou v souladu s jeho vlastní morální jistotou. Neracionální faktory je následně ovšem možné vidět v touze po vědění a tak trochu vlastní pravdě a to hlavně v tom, že Sókratés „chtěl“, aby morální soudy byly objektivní. Sókratés, ostatně a mnoho jeho současníků, tematizoval souvislost, která byla pro dané dobové smýšlení logická. ⁴²

Definice ctnosti se snaží třikrát neúspěšně vysvětlit v dialogu *Menón*. Nabízí se otázka, zda lze na tuto otázku vůbec odpovědět. Sókrates k tomuto nabízí náboženské vysvětlení, že duše je nesmrtelná a měla by být schopna se rozpomenout si i na takové věci jako je ctnost. Tuto myšlenku se pak snaží také v dialogu *Faidón* spojit s otázkou vědomí. Vědomí opět není nic jiného než rozpomínání se nesmrtelné duše. Dialog *Theiatétos* není s tímto vysvětlením za jedno, snaží se klást otázky: „Co dává věcem tohoto světa schopnost vést vnímající subjekt k rozpoznání?“ Co je důvodem, že lidé chtějí znát odpověď na filozofické pravdy?“ Odpovědi se zde od Platóna čtenář nedočká. Pouze náznakem, se snaží odpovědět na otázku hodnoty krásna. Snaží se vysvětlit, že lidský život neovlivňuje nic víc, než smysl pro krásu. To pak otevírá cestu pro lásku a pro cestu člověka k ideji samotné. Krásou, ať již fyzickou či duševní, se zabývá dialog *Symposion*. Platón, jako žák Sókratův, se zabývá otázkou etiky, Platón je stejně, jako Sókrates přesvědčen o nesmrtelnosti lidské duše, která za všechno způsobená příkoří bude nést zodpovědnost po smrti. ⁴³

Jak vlastně hodnotit Sókrata a jeho postoj? Jeho úvahy patrně vycházejí z domněnky, že lidé si volí ty věci nebo cesty, po kterých touží a které považují pro svou osobu za dobré a vhodné. Tak se například v dialogu *Menón* klade otázka, zda lidé, kteří touží po věcech, jež jsou pro ně špatné, vědí, že jsou pro ně tyto věci špatné?

⁴⁰ GREASER, Andreas., Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratikové, OIKOYMENH, 2000, s. 113

⁴¹ GREASER, Andreas., Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratikové, OIKOYMENH, 2000, s. 122

⁴² GREASER, Andreas., Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratikové, OIKOYMENH, 2000, s. 123-124

⁴³ GREASER, Andreas., Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratikové, OIKOYMENH, 2000, s. 220-222

Respektive zda si myslí, že jsou pro ně dobré? *Menón* bere v potaz obě myšlenky a bere je obě za správné. Je zde zachycena myšlenka, že existují lidé, kteří touží po zcela zlých věcech a vědí, že je to špatné, i jiní, kteří touží po naprosto zlém, a domnívají se, že je to pro ně dobré. Sókratés naopak oba předpoklady pokládá za nesprávné⁴⁴

2.3.2 Obrana Sókrata

Platón se snažil zachytit Sókratovu řeč u soudu, nicméně spisy s touto tematikou jsou zachyceny opět spíše Platónovo stylem, než aby byly přímým prepisem soudního stání a Sókratovy obhajoby. Platón ve svých spisech ze soudního dne mluví také o občanu Anytovi, a to konkrétně v *Obraně Sókrata*. Platón představuje Anyta jako člověka, který je dobře vychovaný, ale nemá žádné dobré vzdělání. Největší díl na Anytově nenávisti vůči Sókratovi, bylo podle všeho filosofovo usvědčování lidí z jejich hlouposti, jedním z takto „usvědčených“ lidí měl být právě i sám Anytos. Anytos byl tím, kdo dal popud ke stíhání Sókrata. On byl důvodem, proč byla na Sókrata podána Melétem žaloba.⁴⁵

Zhruba ve svých sedmdesáti letech stanul Sókratés před soudem. Obvinění znělo, že se snaží zavádět zcela nová božstva a svými debatami o tom kazí mládež. V tehdejší Athénské společnosti bylo jakékoliv provinění proti státu stíháno, když zločin nahlásil některý z občanů.⁴⁶ Machovec ve své knize uvádí, že dalšími dílčími důvody, proč byl Sókratés obžalován, mohl být jeho postoj k obsazování míst státních příslušníků prostřednictvím losování a také fakt, že myšlenky proti nastavení stávající demokracie šířil v období válek.⁴⁷

„Jsem sice odsouzen pro nedostatek, ale ne slov, nýbrž smělosti a nestoudnosti a pro nedostatek ochoty mluvit k vám takové věci, které by byly bývaly nejpříjemnější vašemu sluchu, ...ani dříve jsem se nedomníval, že se smí pro nebezpečnost vykonat něco nečestného, ani teď nelituji, že jsem se takto hájil, nýbrž mnohem raději si volím po takové obraně zemřít nežli po oné žít.“⁴⁸

⁴⁴ GREASER, Andreas., *Řecká filosofie klasického období, Sókratés a sókratikové, OIKOYMENH*, 2000, s. 130

⁴⁵LAERTIOS, Diogenes. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. s. 103

⁴⁶NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*. s.17

⁴⁷MACHOVEC, Dušan, *Dějiny antické filosofie*, s. 88

⁴⁸PLATÓN, Euthyfrón, *Obrana Sókrata, Kritón*, Praha 2005, s. 68.

Obhajobu Sókrata je možné rozdělit na tři části – tři řeči. První Sókratova řeč byla pronesena ihned po řečech žalobců. Sókratés je v jistém směru zmaten a snaží se porozumět obviněním, která jsou proti němu vznesena, protože on sám je vlastně nechápe, protože Sókratés si je jist, že nic špatného neudělal. A čím je tedy podle žalobců Sókratés vinen? Obvinění zní: „*Sókratés je vinen a dopouští se přečinů tím, že zkoumá věci pod zemí i nebeské, že slabší důvody činí silnějšími a že témuž učí i jiné.*“,⁴⁹ Sókratés se následně snaží svým dlouhým monologem přesvědčit přítomné, že je toto obvinění nepravdivé a urážlivé. Za své svědky Sókrates považuje athénský lid, protože on jej poslouchal a pouze athénský lid mu může být svědkem v tom, o čem s nimi hovořil. Snaží se tedy ospravedlnit, dotazuje se přímo athénskému lidu, ale odpovědi ani zastání se mu nedostává, Sókratés si je moc dobře vědom, že athénská společnost je zmanipulovaná. Ve snaze se ospravedlnit i před zmanipulovanými lidmi se pokouší všem vysvětlit, jak toto obvinění vzniklo. Sókratés, osoba, kterou Delfská věštkyň označila za nejmodřejší na světě, sám nechápal, jak může být obviněn a čím se vlastně měl provinít. A kladl si otázky: „*Co tím asi bůh míní a co asi naznačuje?*“ *Vždyť já jsem si vědom, že nejsem ani dost málo moudrý, co tedy asi míní, když praví, že já jsem nejmodřejší?*⁵⁰ Druhá řeč byla při rozhodování o trestu pro Sókrata a třetí, když bylo rozhodnuto o trestu smrti pro něj.⁵¹

Platón uvádí, že Sókratés soudcům sdělil, že budou po vykonání rozsudku potrestáni. Domníval se totiž, že byl soudci odsouzen, za to že je donutil strpět různé zkoušky. Snažil se prorokovat, že až bude jeho rozsudek vykonán, objeví se mladí lidé a budou je napadat za nesprávný způsob života a myšlení, stejně, jak to prováděl on, Sókratés.⁵² Sám Sókratés se smrti nebál, považoval ji za dobro. V jeho očích ani nemohla být smrt chápána jinak, protože pokud by smrt znamenala něco špatného, jistě by se jej boží hlas „daimonion“ snažil varovat, aby se k soudu nedostavil.⁵³ Sókratés chápal smrt jako dvě možnosti. První možnost je zpodobnit smrt k nebytí, kdy člověk nic nevnímá. Dle Sókrata je to spánek, který je beze snu. Druhá možnost je chápána jako přemístění z jednoho místa na jiné. A jestli na tom místě opravdu jsou všichni zemřelí, neexistuje pro Sókrata větší dobro než možnost se s někým z nich setkat.⁵⁴

⁴⁹ PLATÓN, Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón, Praha 2005, s. 19a

⁵⁰ PLATÓN. Euthyfrón: Obrana Sókrata, s. 20e

⁵¹ NOVOTNÝ, František: Předmluva, In: PLATÓN. Euthyfrón; Obrana Sókrata; Kritón

⁵² PLATÓN. Euthyfrón: Obrana Sókrata, s. 69

⁵³ PLATÓN. Euthyfrón: Obrana Sókrata, s. 70

⁵⁴ PATOČKA, Jan. Sókratés: přednášky z antické filosofie, s. 70-71

Pakliže se čtenář soustředí na Platónův popis soudního procesu, pak je velmi zajímavé soustředění se na vnímání procesu samotným Platónem. V jistém směru lze z Platónova přepisu cítit bolest a nesouhlas, který měl v sobě v souvislosti s odsouzením Sókrata. Dokonce je možné domnívat se, že byl svým mentorem, Sókratém, Platón zklamán, že přijal tento svůj osud.

3 Sókratés podle Xenofonta

3.1 Život Xenofonta

Xenofón se narodil v Athénách, kolem roku 430 př. n. l., v zámožné rodině majetkové aristokracie. Xenofón měl dobré vzdělání, svůj vzor měl u Sókrata. Prvních třicet let života prožil během třicetileté války peloponéské. Stal se obdivovatelem spartského krále Agésiláa a účastnil se s ním válečného tažení, za to byl v Athénách potrestán posláním do vyhnanství. Po skončení války a obnově demokracie se začal Xenofón stýkat se Sókratém. Xenofón jako athénský aristokrat demokracii nemiloval. Po rozhodující porážce Spartánů v bitvě u Leukter byl relativně poklidný život tentam. Byl donucen opustit svůj stávající domov a odešel do Korintha, kde chtěl nadále pokračovat ve své spisovatelské činnosti. Nedlouho poté došlo ke spojenectví Athéňanů a Spartánů proti Thébám, čímž bylo jeho vyhnanství zrušeno, leč se do Athén již nikdy nevrátil, do vojska Xenofón vyslal oba své syny. Jeden z nich v boji padl a následně roku 355 př. n. l. Xenofón v Korinthě umírá.⁵⁵

3.2 Vliv Sókrata

Xenofontův Sókratés je zobrazován jako vzdělaný člověk, který je schopen své poznatky z vědění aplikovat v normálním životě a jakýsi kodex chování tak předat srozumitelně i ostatním.⁵⁶

Johnson ve své knize uvádí, že leč jsou Xenofontovy poznatky zajímavé, tak je z nich ale patrné, že Sókrata pravděpodobně zcela nepochopil. A pakliže by měla filozofie vycházet pouze z poznatků o Sókratovi podle Xenofonta, pravděpodobně by Sókratés nebyl považován za zakladatele filozofie jakožto odborné vědy.⁵⁷

Celkově je možné říci, že z děl Xenofona je cítit velký obdiv k Sókratovi, což pravděpodobně číší také z osobního setkání těchto svou lidí. Xenofón se ve spoustě věcí ztotožňoval se Sókratém a to například i ve vnímání dobové demokracie a tak dále.

⁵⁵ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 7-10

⁵⁶ PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*, s. 8

⁵⁷ JOHNSON, Paul. *Sókratés: člověk pro naši dobu*, s. 8

3.3 Dílo Xenofonta

Měl velký zájem o historii a díky době, kterou prožil se stal spisovatelem se zaměřením na díla historicko-politická. Nejvýznamnější událost pro něj byla bezpochyby Peloponéská válka.⁵⁸

Jeho spisy ukazují i dobrou znalost v logice a dialektice, tyto znalosti získal díky Sókratovi, protože na něj zapůsobil velkou měrou v duševním rozvoji a mravním zušlechťování. Xenofón psal také odborné spisy o lovectví o umění jezdeckém a o veliteli jízdy. Za největší filozofický spis jsou u Xenofonta považovány Vzpomínky na Sókrata. Tento spis není filozofickým spisem v pravém smyslu, protože za čtyřleté období, kdy se Xenofón stýkal se Sókratém, nebyl filozofem. Správné je tedy pokládat dílo za memoárové, kde se snažil přiblížit čtenářům Sókrata historicky, věrně a objektivně. Xenofón patřil mezi nejhornlivější stoupence Sókratovy. Všechny jeho názory velmi rád přijímal a po celý život se jich držel. Souhlasil se Sókratém, který vytýkal některým myslitelům, že věnují velkou pozornost přírodě a nedokáží se na její podstatě shodnout. Také byl zajedno s jeho názorem, že vědy aritmetika, geometrie a astronomie mají cenu jen pokud jsou využitelné v praxi.⁵⁹

3.3.1 Vzpomínky na Sókrata

Ve spisu Vzpomínky se snaží předat čtenářům Sókratovu moudrost. Dílo se skládá ze čtyř knih. Je zde zachycen život, vychvaluje zde střídmost, úctu k rodičům, vděčnost, bratrskou lásku a svornost a hlavně přátelství. Snaží se objasnit pojmy jako jsou dobro, krásno, zmužilost, moudrost, spravedlnost a blaženost. Také se zde zmiňuje o nutnosti učení, vědění a vzdělání. Obsahem Vzpomínek jsou také záznamy, které se dotýkají věcí veřejných, Sókratés zde mluví o státě, o nutnosti dbát zákonů a povinnosti občana i státníka. Xenofón se zde zmiňuje o Sókratovi, který neustále hledá pravdu, proto hovoří s odborníky o jejich oborech. I z díla Xenofona je patrné, že Sókratés hledal vždy absolutní pravdu, a to ve všech oblastech života. Ve Vzpomínkách se může také nalézt Obrana Sókrata, kde se stejně jako v Platónově Obráně Sókrata snaží Xenofón zachytit, jak se Sókratés hájí před soudem.⁶⁰

⁵⁸ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 10

⁵⁹ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 10-17

⁶⁰ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 15-17

3.3.1.1 *Kniha první*

„Xenofón dokazuje neoprávněnost obvinění, že Sókratés neuznává bohy uznávané v Athénách.“⁶¹

V první knize Xenofón uvádí, že se Sókratés dle žalobců provinil proti zákonům jednat tím, že neuznává státem uznané bohy a zavádí jiná, nová božstva a jednak tím, že kazí mládež. Xenofón se zde snaží dokázat neoprávnění těchto obvinění. Xenofón se pozastavuje nad tím, na jakém základě je vlastně obžalován, protože bylo všeobecně známo, že Sókratés vždy obětoval na domácích i společných oltářích, všichni věděli, že se řídí věštbami. Také bylo všeobecně známo, že se řídí hlasem božím. Xenofón zde poukazuje nato, že Sókratés byl vždy všem na očích, a kdyby říkal něco neslušného, dělal něco bezbožného, všichni by to viděli. Poukazuje na to, že Sókratés rozmlouval o tom, co se týkalo člověka, co je zbožné a co bezbožné, co je krásné a co ošklivé, co je rozumnost a co šílenství, co je statečnost a co zbabělost, co je stát, co je státník, co je vláda, co je vláda nad lidmi a co je vládce. O tomto se pokoušel vést hovory, znalost lidí, je podle jeho názoru činí dokonalými.⁶²

Xenofón se snaží obhájit Sókrata z obvinění, že kazí mládež. Podle žalobce se snaží Sókratés navádět posluchače k opovrhování zákony tím, že prohlašoval, že je pošetilé dosazovat na vedoucí místa v obci muže podle toho, kolik bodů dostane při hlasování. Takové řeči podle žalobce navádí mladé lidi k pohrdání v platnost ústavy a tito mladí se pak stávají vzpurnými. Xenofón na toto reaguje tím, že lidé, kteří mají dostatek rozumu a považují se za schopné dávat užitečné rady ostatním, se nestanou násilníky, protože vědí, že z násilí vyjde vždy nepřátelství a nebezpečí a že přesvědčováním se dobere člověk stejných konců, a to efektivněji a ke všemu dobrém, bez nebezpečí. K násilí nesahají lidé rozumní, ale jen ti, kteří mají hrubou sílu a ne rozum. Snažil se vyzdvihnout Sókrata, tím že se snažil jej svým posluchačům ukazovat v tom nejlepším světle. Se všemi se snažil rozumně rozmlouvat o ctnosti a o všech věcech, které dělají člověka člověkem.⁶³

3.3.1.2 *Kniha druhá*

Druhá kniha je zaměřená na rozhovory o ctnosti a sebeovládání, Sókratés se v této knize snaží formou rozhovorů přesvědčit ostatní o ctnostech, jak se chovat

⁶¹ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 21

⁶² BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 21-23

⁶³ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 29-33

k matce. Rozmlouvá o hodnotě přátelství a jednání s přáteli. Dále je zde Sókratés opět představen, jak vede rozhovor o zodpovědném životě a vypráví o tom, jak se bránit neoprávněným obviněním. Říká, že je potřebné věnovat se takové činnosti, která zajistí rodině blahobyt a šťastný život a je potřebné se ve své činnosti stále zlepšovat.⁶⁴

3.3.1.3 *Kniha třetí*

V této knize vystupuje postava Sókrata a nabádá ty, kteří chtějí zastávat funkci v úřadě. Říká, že každý, kdo o tuto funkci usiluje, musí se seznámit s povinnostmi стратега, protože nesmí v úřadě dělat chyby, jinak by musel být potrestán. Dále se snažil sdělovat jaké znalosti a povinnosti musí mít vojenský stratég. Samozřejmě je znalost taktiky, neboť jak říkal, je velký rozdíl mezi vojskem seřazeným a neseřazeným. Sókratés také dokázal přesvědčit, že chce-li být někdo považován za velitele jízdy, musí nejprve prokázat svou zdatnost. Lidé nejraději poslouchají a následují toho, kdo je nejlepší. Sókratés vysvětluje pojmy, jako je statečnost, moudrost, rozumovost, spravedlivost, šílenství, závist, vláda, štěstí. Také se snaží vést své přátele ke střídmosti v jídle, tvrdil, že se mají jíst jídla, která neublíží tělu ani duši.⁶⁵

3.3.1.4 *Kniha čtvrtá*

V této knize se Xenofónův Sókratés snaží přesvědčit, jak je důležitá výchova již od raného dětství. Tuto svou hypotézu se snažil demonstrovat na koních. Koně, kteří jsou bujní, a jsou správně kroceni, stávají se z nich ti nejlepší koně, kdežto ti, kteří jsou nezkroceni, jsou neovladatelní. Dále zde Sókratés vysvětluje, jak je důležité osvojit si vzdělání v matematice a geometrii. Kniha také pojednává o tom, že odsouzení Sókrata přineslo hanbu soudcům, že pokud lidská paměť sahá, ničím smrt nebyla důstojnější.⁶⁶

3.3.2 Sókratova obhajoba

Xenofón v tomto díle zachycuje svým pohledem situaci před Sókratovým soudem, soud a dění po soudu. Nastiňuje v tomto díle postavu Sókrata a to v takovém obraze, že výsledná poprava vlastně není Sókratovým trestem, ale je vlastně jakýmsi trestem pro ostatní. Xenofón se ve svém díle mimo jiné snaží ukázat sílu Sókrata také v tom, že je jedním z nejmocnějších filozofů a mudrců a to zejména proto, že se svým osudem smířen.

⁶⁴ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 55-94

⁶⁵ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 95-138

⁶⁶ BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. s. 138-182

„Protože jsem za celý svůj život ani jednou nepřestoupil právo; to je podle mne ta nejkrásnější příprava obhajoby.“⁶⁷

⁶⁷ XENOFÓN. *Hostina*. Praha: Bohuslav Hendrich, s. 66-67

4 Sókratés podle Aristofana

4.1 Život Aristofana

Aristofanés je označován za velmi uznávaného dramatika starověkého Řecka. Předpokládá se, že se narodil cca roku 445 př. n. l. a zemřel v Athénách zhruba roku 385 př. n. l. Za svou tvorbu je často Aristofanés označován jako „Otec komedie“. Navzdory tomu, kolik jeho her se dochovalo, o osobě Aristofana je toho známo poměrně málo. Stríčky, které si je možné poskládat vycházejí z jeho her, ve kterých se místy odkazuje na svou osobu a zvedá závoj nad svým zahaleným životem. Aristofanés je považován také za velmi důležitou osobu právě z důvodu, že je v jeho dílech zachycena změna intelektuálních postojů v tamních Athénách a Řecku jako takovém.⁶⁸

Nicméně jistá podobnost mezi Aristofanem a Sókratém je možná patrná. Aristofanés svými výstupy a satirickými hrami vyvolával jisté rozpaky a některé úřady se nejednou snažili mladého dramatika stíhat za různé pomluvy a postoje vůči státu. Nicméně žádný z těchto postihů nezabránil Aristofanovi v tom, aby svou satiru do svých her nadále přidával.⁶⁹

Platón zachytil Aristofana ve svém dialogu Symposium a z tohoto Platónova díla je možné usuzovat, že ač ve svém díle Oblaka udělal Aristofanés ze Sókrata naprostou karikaturu, což se rozcházel s postojem Platóna k Sókratovi, pravděpodobně byli Platón a Aristofanés přáteli.⁷⁰

4.2 Vliv Sókrata

Paprotny ve své knize uvádí, že Aristofanés považoval Sókrata za velmi důrazného sofistu a přírodního filosofa. Obviňuje Sókrata ze spoluzavinění krize v Athénách. Ve svém díle Oblaka si až zlomyslně Sókrata dobírá.⁷¹

Aristofanés, na rozdíl od svých současníků, není považován za ryzího obdivovatele Sókrata.⁷²

⁶⁸CLASSICAL LITERATURE. *Ancient-literature.com* [online]. USA: AN ELITE CAFEMEDIA PUBLISHER, 2019 [cit. 2021-11-26]. Dostupné z: https://www.ancient-literature.com/greece_aristophanes.html

⁶⁹ CLASSICAL LITERATURE. *Ancient-literature.com* [online]. USA: AN ELITE CAFEMEDIA PUBLISHER, 2019 [cit. 2021-11-26]. Dostupné z: https://www.ancient-literature.com/greece_aristophanes.html

⁷⁰ CLASSICAL LITERATURE. *Ancient-literature.com* [online]. USA: AN ELITE CAFEMEDIA PUBLISHER, 2019 [cit. 2021-11-26]. Dostupné z: https://www.ancient-literature.com/greece_aristophanes.html

⁷¹ PAPROTNÝ, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*, s. 56

Svědectví Aristofana jsou zvláště pojata, Aristofana zajímá převážně jen to, v čem by mohl být Sókratés považován za jeho předchůdce. Navíc se Aristofanés snaží stručně kriticky zaznamenávat na různých místech svých spisů, v čem se Sókratés mýlil a v čem jsou odlišni.⁷³

Otázkou tedy zůstává, odkud pramení Aristofanův silně negativní postoj k Sókratovi.⁷⁴

4.3 Dílo Aristofana

Aristofanova díla vykreslují život ve starověkých Athénách svým originálním způsobem. Pro popis velmi často využívá pro mnohé až kousavou satiru. Ve svých dílech se vysmívá svým současníkům, kteří jsou v jeho dílech také velmi často pomlouváni.⁷⁵

Sókratés je zobrazován v dílech *Oblaka* a dále je možné sledovat narážky na jeho postavu také v dílech *Ptáci* a *Žáby*.

4.3.1 Dílo *Oblaka*

Aristofanés si na této komedii, které věnoval velké množství času a práce a kterou považoval za své nejlepší dílo, velice zakládal a těžce nesl, že propadla. Důvod tohoto neúspěchu bývá často součástí různých dohadů. Je velmi pravděpodobné, že se publikum při různých výpadech Aristofanových nad hrou velmi podivovalo, ač šlo o vtipy, stejně tak ze hry byla cítit silná jedovatost.⁷⁶

Dílo *Oblaka* je pro potřeby této práce nejdůležitější. *Oblaka* lze považovat na tehdejší dobu nevybranou atickou komedii, která vtipně i nevtipně reaguje na aktuální dobu. Fischer toto dílo neoznačuje jako umělecké dílo jako takové, ale považuje jej za kulturněpolitický dokument.⁷⁷

Aristofanův Sókratés je v tomto díle směšně vyzdvihován na piedestal vědění. Aristofanés Sokrata vykresluje jako hlavu jakési vědecké školy, v nichž jsou rovnou měrou zkoumána „*ta fysika*“ tj. věci přírodní, jako „*ta anthropina*“, tj. věci lidské, v nichž tedy doznívá íónská přírodní filosofie a zároveň se snoubí s novými směry,

⁷² CLASSICAL LITERATURE. *Ancient-literature.com* [online]

⁷³ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 15

⁷⁴ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 17

⁷⁵ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 33

⁷⁶ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 39

⁷⁷ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 36

které ve svém úhrnu představují to, co jest nazýváno sofistickou.⁷⁸ V této komedii funguje Sókratés ve své uzavřené škole, do které se snaží dostat také jeden postarší muž. Tento muž doufá, že mu Sókratés dodá takové vzdělání, aby se dokázal sám bránit věřitelům. Sókratés novému žákovi vysvětluje, že uznává pouze tři božstva: Chaos, Oblaka, Řeč. Ale žák není ztotožněn se Sókratovými názory a školu opouští. Lze předpokládat, že tato komedie dotvářela pravděpodobně veřejné mínění o Sókratovi. Existují dohady, které tvrdí, že Aristofanés mohl být prvním, kdo zasel myšlenku na zbavení se Sókrata fyzicky. Jeho hra Oblaka končí tím, že nechává Sókratovu „myslírnu“ shořet. Fischer uvádí, že byl samotný Sókratés pohoršen, hrami jako byla tato, které z něj vytvářely karikaturu společnosti.⁷⁹

Nicméně nelze zpochybnit skutečnost, že právě tato hra pravděpodobně pomáhala silně dotvářet veřejné mínění o Sókratovi. A to například i v době soudního sporu se Sókratem, kdy na rozdíl od Platónova idylického ztvárnění Sókrata, Aristofanés vnesl trochu jiný pohled na Sókratovu postavu.⁸⁰

⁷⁸ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 16

⁷⁹ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s.36-53

⁸⁰ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 40

5 Sókratés podle Aristotela

5.1 Život Aristotela

Aristotelés se narodil zhruba patnáct let po smrti Sókrata, přesněji roku 384 př. n. l. a to ve Stageiře, nebyl tedy Athéňanem.⁸¹ Na rozdíl od Platóna, Xenofonta a Aristofana se tedy neseťkal s osobou Sókrata naživo.⁸² Ve svých sedmnácti letech odešel do Athén a po dvacet let fungoval v Platónově Akademii. Je možné se domnívat, že některé z pozdních dialogů Platóna byly ovlivněny právě argumenty Aristotela. Po smrti Platóna opouští Aristotelés Athény a odchází do Assu. Zde začal působit ve škole svého přítele Hermia, s jehož chráněnkyní se později oženil a měl s ní dvě děti. V té době se Aristotelés mimo jiné zabýval výzkumy v oblasti mořské biologie. Z tohoto období pochází jeho dílo *Historia Animalium*, které nebylo překonáno svými fakty až do sedmnáctého století.⁸³ Aristotelés se setkal s Alexandrem, budoucím králem a byl mu několik let učitelem. Jakmile se Alexandr stal králem, navrací se Aristotelés do Athén, kde posléze otevírá svou školu, která byla v jistém směru velmi podobná současným univerzitám. Po smrti své manželky, se znovu oženil a s novou ženou měl syna. V roce 323 př. n. l. byl obviněn z pobuřování a rozhodl se pro útěk. Odešel do Chalkidiki, kde měl majetek po své matce, ale nedlouho po nastěhování umírá ve věku 63 let na onemocnění žaludku.⁸⁴

5.2 Vliv Sókrata

U Aristotela nelze mluvit zcela o přímém vlivu Sókrata. Na Aristotela měl vliv hlavně Platón, který byl ovlivněný právě Sókratém, takže Sókratův vliv na postavu Aristotela lze považovat spíše za zprostředkovaný.

Nicméně Aristotelés se ve svých bádáních zajímal o podobnou problematiku jako Sókratés. Nebyla mu cizí otázka etiky. Etiku považoval spíše za praktickou vědu a zajímal se v jejím ohledu hlavně o povahu a účel jednání. Domníval se, že ze všeho dobrého bývá zpravidla jako opravdové dobro označeno to, co bylo odkrytu na počátku. Nicméně ve svých názorech se ztotožnil například s hlavním názorem Platónovy Ústavy, a to zejména v tom, že spatřoval spojitost mezi ctnostným a šťastným životem

⁸¹ DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy řecké filozofie: Sókratés a ti druzí*, s.88

⁸² GUTHRIE, W. K. C. *A history of Greek philosophy*. s. 35

⁸³ KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filosofie*, s. 88

⁸⁴ DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy řecké filozofie: Sókratés a ti druzí*, s.89-90

a morálkou. Tvrdil, že toto spojení má stejnou důležitost jako zdraví pro tělo člověka.⁸⁵ Aristotelés se domníval, že rozumnost a mravní ctnost jsou vlastnosti získané, které staví na vrozených kvalitách jedince.⁸⁶

Do konfliktu se dostává Aristotelés se Sókratém ve vymezení pojmu morálky. Sókratés vnímal morálku jako věc vědění. Kdežto Aristotelés tvrdí, že neexistuje etické vědění jako takové.⁸⁷ Aristotelovský pohled na Sókrata jednoznačně přisuzuje Sókratovi ono intelektualistické pojetí motivace a povahy mravní ctnosti, které redukuje odvahu a každou z ostatních ctností na formu poznání, čímž dle něj ale ignoruje roli vášně a morální charakter při určování chování. Aristotelés se přímo staví proti ztotožňování ctnosti s věděním, což, jak se Aristotelés domnívá, zaslepuje Sókrata.⁸⁸

Aristotelovy poznatky o Sókratovi je možné částečně spatřovat v díle jeho žáka Aristoxena. Sókratés je v tomto díle představován jako osoba s perfektní slovní obratností a vybraným chováním. V tomto díle je osoba Sókrata vyzdvihována také v tom smyslu, že nikdy nejednal, jakkoliv protiprávně. A přesto, že se dochovaly pouze zlomky, tak vzhledem k tomu, že by zde informace již měly být dosti zkreslené, jedná se o zdařilé dílo popisující Sókrata.⁸⁹

⁸⁵ DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy řecké filozofie: Sókratés a ti druzí*, s.99-100

⁸⁶ DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy řecké filozofie: Sókratés a ti druzí*, s.101

⁸⁷ GREASER, Andreas., *Řecká filozofie klasického období, Sókratés a sókratkové, OIKOYMENH*, 2000, s. 121-123

⁸⁸ VLASTOS, Gregory. *Socrates: Irony and moral philosopher*. s. 96

⁸⁹ FISCHER, Josef, Ludvík. *Případ Sókratés*, s. 8

6 Sókratés dle vybraných následovníků vs. dle autorky

6.1 Sókratovy myšlenky dle vybraných následovníků

Tato kapitola zachycuje Sókratovy myšlenky prostřednictvím jeho následovníků. Pakliže se člověk pozastaví nad jednotlivými „tiskovými“ mluvčími Sókrata, vyvstane nám zajímavý obraz postavy Sókrata.

Z informací získaných prostřednictvím tvorby této práce je patrné, že jej každý vnímal trochu jinak. Někteří si jej idealizovali, někteří jej trochu s nadsázkou uctívali. Jiní jej respektovali a nakonec je tu i persona, která Sókrata brala na pranýř pro pobavení.

6.1.1 Sókratovo učení

Jak již bylo výše několikrát zmíněno, je velmi těžké udělat si reálný názor na Sókratovo učení. Je to dáno hlavně tím, že všechny jeho poznatky a informace o něm jsou vždy dostupné pouze jako zprostředkované materiály jeho stoupenců, obdivovatelů nebo jeho odpůrců. Störig ve své knize uvádí, že sám Sókratés své učení rád srovnával s povoláním své matky, porodní báby. Tvrdil, že jeho povinností není zrození moudrosti jako takové, ale jeho povinnost tkví v tom, aby pomáhal a vůbec byl u zrození myšlenek druhých. Störig ve své knize uvádí, že Sókratova nauka je sama o sobě rozdvojená. Z jedné strany je ovlivněna tím, že byl Sókratés velmi náboženským člověkem, který chápal svou povinnost vůči božstvům. Ale na druhé straně se opíral o rozumový nadhled.⁹⁰

Sókratovo učení nelze považovat čistě za jakýsi „sumář“ pravidel chování. Je to komplexní cílená nauka k utváření celého člověka. Sókratés tvoří osobnosti a jeho filosofování se orientuje podle správného měřítka. Každý, kdo toto měřítko hledá v sobě, je poté schopen vydat ze sebe to nejlepší. Sókratés zůstává zdrženlivý k lidem, kteří vždy vědí, co mají dělat a přitom ví, že některé věci se nedají jen tak lehce rozhodnout. Koneckonců každý chce být šťastný. Dle Sókrata však štěstí každý nedosáhne, pokud v jeho cíli nebude dobro a nebude dobro konat. Všechno by se mělo totiž konat v zájmu dobra. Jen ten, kdo takto bude činit a bude se řídit rozumem a dokáže sebe ovládnout, dosáhne pokoje duše. Sókratés učil, že horší je činit zlo, než zlem trpět a že spravedlivý trest je nejúčinnějším lékem, protože tomu, kdo se zla

⁹⁰ STÖRIG, Hans, Joachim. *Malé dějiny filozofie*, s.113-114

dopouští, napomáhá pochopení. Sókratés se snažil vést své žáky ke zralosti a k samostatnému myšlení. Sám se snažil nezasahovat příliš do jejich snažení, jen nechal vyniknout, co je předmětem jejich úvah.⁹¹

Vlastos ve své knize uvádí, že Sókrates svá slova velmi často volil velmi rozvážně a zároveň, že si velmi často se slovy cíleně pohrával. Zajímavou myšlenkou pak zůstává, že za největší sokratovskou ironii by mohla být vlastně považována skutečnost, že ač se Sókrates, slovy jeho zachycovatelů, chvástá, že své dialogy staví na tom, že pokládá ostatním otázky, na které on sám nezná odpověď, tak by ji podle všeho znát měl. Vlastosova kniha zachycuje myšlenku Thrasymacha, který Sókrata právě za lhaní obviňuje a dokonce tvrdí, že neexistuje žádná omluva pro ironické vyjadřování, protože pak by mělo být lhaní považováno za standardní formu ironie.⁹²

6.1.1.1 Etika

Oblast filozofie spatřuje význam v Sókratově přínosu mimo jiné také v tom, že se odklání od přírody. Sókratés stanovil ve filozofii jiný cíl, oproti svým předchůdcům. „*Proti lidské moudrosti jiných postavil svou božskou nevědomost, a proti časové skepsi, subjektivnosti a relativnosti postavil věčnou víru v absolutní jistotu, v nichž se spojuje poznání, mravnost i štěstí.*“⁹³ Sókratés se snažil navádět lidi kolem sebe k tomu, aby žili šťastně a pomoci jim k tomu mělo rozumné myšlení či ctnost jako taková. Toto Sókratovo smýšlení lze zpětně označit jako etický intelektualismus.⁹⁴ Sókratés považoval mravní zákony za přirozené, na rozdíl od sofistů.⁹⁵ Sókratés přikládal velký důraz na poznání sebe sama, v tomto směru také „vyučoval“. Domníval se, že poznat sám sebe je vlastně smyslem života a toto poznání je spojené s novou silou pro duši, díky čemuž je pak člověk veden k onomu „dobrému“.⁹⁶

6.1.1.2 Lidská duše

Jak je výše nastíněno, Sókratés se zaobíral poznáním sebe sama, poznáním lidské duše a úzce spojoval mravnost a lidskou duši. Kladl velký důraz na poznání své vlastní duše, svého nitra. Sókratés vnímá duši jako nástroj, který rozhoduje o osudu jedince. Ve svých rozhovorech se střetával s lidmi, kteří měli problém duševního charakteru

⁹¹ PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*, s. 59-69

⁹² VLASTOS, Gregory. *Socrates: Irony and moral philosopher*. s. 25

⁹³ NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*. s. 26

⁹⁴ MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filozofie*, s. 86

⁹⁵ TRETERA, Ivo. *Nástin dějin evropského myšlení: (od Thalety k Rousseauovi)*., s.71

⁹⁶ KINKEL, Walter. *Geschichte der Philosophie: als Einleitung in das System der Philosophie. Zweiter Teil, Von Socrates bis Plato*, s. 17

a snažil se je pomocí svých rozhovorů „vyléčit“ / uzdravit jim duši a to tak, že si dotyčný s problémem nakonec uvědomí problém a tím je uzdraven.⁹⁷

6.1.1.3 Rozhovory

Tato podkapitola je opět úzce spojena s předchozí. Jak již bylo několikrát zmíněno, Sókratés své učení stavěl hlavně na rozhovorech. Úmyslně zabředával do rozhovorů, které mohly být složité, konfliktní a celkově do rozhovorů, které jej a druhou stranu mohly někam dále posunout. Jeho taktika, jakožto učitele spočívala ovšem v tom, že on vystoupil jako osoba, která kladla dotazy, na které hledal odpověď u svých žáků. Tato metoda může pravděpodobně vycházet také z toho, že Sókratés byl přesvědčen o tom, že on sám vlastně nic neví.⁹⁸ Sókratés metodu rozhovorů využíval také proto, že se domníval, že pravda vždy nemusí přicházet od pomyslné autority. Ale že k pravdě musí každý dojít sám.⁹⁹

Sókratovy rozhovory měly dvě fáze, destruktivní a konstruktivní. Destruktivní fáze rozhovorů byla spíše negativního charakteru. V této části rozhovoru dochází k pokusům o vyvrácení pojmů. Sókratés se při rozhovoru snažil pomocí dodatečných otázek dovést ke změně názoru tázaného a jeho názor tak narušit či zcela změnit. Zpravidla k této změně postoje následně docházelo. Jakmile si dotazovaný uvědomil změnu svého názoru, přestoupil Sókratés do druhé fáze rozhovoru. Tato fáze souvisí se zrodem myšlenek v dotazovaném. Sókratés požadoval a cenil si toho, když druhá strana měla zájem sdělit své další dílčí dojmy a názory. A celkově se snažil, aby dotyčný svou myšlenku vysvětloval.¹⁰⁰

6.1.1.4 Spravedlnost

Spravedlnosti se Sókratés ve svém hledání pravd také velmi silně věnoval. Na otázku spravedlnosti narážel velmi často v konfliktu v rámci tamní demokracie. Sókratés formuloval pomyslná přikázání a jedním z nich je například to, že zlo a ani nespravedlnost by neměly být opláceny. Sókratés vysloveně odmítal oplácení nespravedlnosti.¹⁰¹ Nedorozumění v chápání spravedlnosti mělo podle všeho pocházet

⁹⁷ PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filosofie*, s. 108-109

⁹⁸ STÖRIG, Hans, Joachim. *Malé dějiny filozofie*, s.113-114

⁹⁹ TRETERA, Ivo. *Nástin dějin evropského myšlení: (od Thalety k Rousseauovi)*, s. 68

¹⁰⁰ TRETERA, Ivo. *Nástin dějin evropského myšlení: (od Thalety k Rousseauovi)*, s.69-70

¹⁰¹ JOHNSON, Paul. *Sókratés: člověk pro naši dobu*, s. 85-89

hlavně z problému, že dotyčný nedokáže pochopit rozdíl v tom, co je dobré a co špatné. Následně je důležité si stanovit, co lze vlastně za dobré považovat.¹⁰²

V rámci spravedlnosti se Sókratés rozhodl zabývat mimo jiné také postavením žen ve společnosti. Ve svých rozhovorech a učeních zabíhá do vyprávění o dobrých zkušenostech se ženami, jak jsou pečující, ochránářské a důležité pro společnost. Sókratés se dokonce rád „spustil“ a vyměnil si s nemalým množstvím žen roli v rámci svých rozhovorů a stál na pomyslné „druhé straně“, kde byl tím, jenž musel zodpovídat různé dotazy. A i díky tomuto dospěl k názoru, že by se postavení žen ve společnosti mělo zlepšit. Že by měla být společnost k ženám spravedlivější, a to například i v množnostech vzdělávání atd..¹⁰³

6.2 Persona Sókrata dle autorky

Je vůbec ještě možné vytvořit si na osobnost Sókrata vlastní názor? Vždyť z všemožných zdrojů plyne ke čtenářům a „fanouškům“ Sókrata tolik informací, které je nesmírně těžké rozklíčovat... A je tedy ještě vůbec možné oddělit zrna od plev?

Je tvář Platónova bájného opěvovaného Sókrata realistická? Nebo se spíše nechal Platón pohltit platonickou láskou k Sókratovi? A co pak Aristofanův výsměch a jeho zobrazení Sókrata? Nejde třeba jen o nějakou závist či zášť vytvořenou jakousi „bublinou“ kolem Sókrata?

Pravděpodobně je naprosto nereálné zodpovědět výše uvedené otázky. Z literatury primární i sekundární si člověk může udělat, poskládat obrázek, ale stejně bude tento portrét z velké části ovlivněn subjektivitou autorů jednotlivých děl a následně subjektivitou člověka, jež se snaží vykreslit novou tvář Sókrata.

Jak již bylo výše v práci několikrát zmíněno, Sókratés nemůže být zachycen zcela autenticky, protože sám nezanechal žádné dílo. Z druhé strany možná je lepší pokusit se vytvořit si na něj vlastní pohled prostřednictvím složení čtyř obrazů, jež jsou v této práci zachyceny.

Ve snaze překrýt přes sebe obraz Sókrata od idealistického Platóna, Aristotela, Xenofonta či sarkastického Aristofana, člověk dostane směs superlativů, několikero posměšků a nakonec také hromádku dezinformací. Nicméně z těchto všech informací dojde pravděpodobně každý, dle mého názoru, k tomu, že Sókratés byl v první řadě

¹⁰² NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*. s. 25-26

¹⁰³ JOHNSON, Paul. *Sókratés: člověk pro naši dobu*, s. 91-98

moudrý člověk. Tuto informaci je asi možné považovat za jistou. To, že se někteří s jeho myšlenkami neztotožňovali, je již jiná věc. Z nabytých informací bych řekla, že Sókratés musel být velký řečník, který si uměl podmanit davy. Dle různých popisů jej spatřuji jako osobu, která na ulici hovoří klidným hlasem, nepotřebuje se překřikovat s nikým, buď jednoduše někoho jeho názor zaujme a zastaví nebo ne. Dle mého názoru nebylo ani jeho záměrem, aby „zastavoval“ davy. Z mého pohledu mohlo jít hlavně o člověka, který chtěl vědět, a proto se zajímal. To, že jeho touha po věděni zaujme další a další už byla spíše věc vedlejší, se kterou se postupně vyvíjela tendence předávat prostřednictvím dialogů s různými lidmi různá moudra. A to hlavně nepřímo, spíše se snažil motivovat k tomu, aby lidé více přemýšleli. Aby lidé vyšli ze své komfortní zóny a začali se více zajímat.

Díky tomu, že se mi Sókrates prostřednictvím primární i sekundární literatury, dostal přeci jen pod kůži, jsem ale například získala dojem, že ač je Sókrates vesměs vykreslován až velmi růžově, působí to až přespříliš idylicky, že si přeci jen mohl být vědom své síly. Jak již bylo výše zmíněno, pravděpodobně šlo o nesmírně inteligentního člověka, možná že i jednoho z nejinteligentnějších lidí vůbec. Kdyby žil v dnešní době, pravděpodobně by se dostal někam hodně vysoko v rámci politiky. Protože řečnit uměl a také si velmi dobře uměl podmaňovat davy. A já právě nabývám pocit, že ač mohl zpočátku být opravdu oním skromným zádumčivým řečníkem, že možná postupem času se také mohl začít „opíjet“ pomyslnou mocí, která mu protékala rukama tím, že jej lid poslouchal. A proto otevíral různá palčivá témata, která se mu nakonec stala osudným. Protože s dalšími a dalšími otázkami postupně vyvstávaly na povrch myšlenky, které se rozcházely s dobovým nastavením společnosti. A tudíž se Sókratés dostal pod lupu lidí, kterým bylo v dobové „ulitě“ dobře a nebylo potřeba, aby někdo „bouřil davy. Dokonce se domnívám, že Sókratés mohl ze soudu vyváznout. Ztotožňuji se částečně s Platónovou myšlenkou v díle *Obrana Sókrata*, že Sókrates s jistou nadsázkou mohl s pokorou a s očima plných slz žádat své soudce o zmírnění trestu, mohl přivést k soudu své syny a snažit se vzbudit lítost. Ale zde opět narážíme na nesmírnou moudrost Sókrata. Sókratés pravděpodobně věděl, že pakliže by předvedl toto divadlo, nesmírně by se tímto zesměšnil před těmi, jež ho obdivovali ale také a to možná především sám před sebou. A z druhé strany možná sám Sókrates nevěřil, že by jej opravdu byli schopni odsoudit, myslel, že soudce svými slovy

přesvědčí o své pravdě. A opilý pomyslnou mocí věřil v sílu davu, která ale bohužel nepřišla.

Závěr

Předložená bakalářská práce shrnula život, postavu a myšlenky významného řeckého filozofa Sókrata a to převážně díky dílům dochovaným či přepsaným díky osobám jako Platón, Xenofón, Aristofanés a Aristotelés. Díla těchto autorů a další dílčí přepisy či interpretace dovolily, aby obraz Sókrata mohl působit uceleně a komplexně.

V průběhu studia a výzkumu k této práci se ukázalo, že některá díla těchto významných řeckých autorů jsou pro zachycení co nejrealističtějšího obrazu Sókrata důležitější než jiná. Hovořit se tak dá například u Platóna o jeho raných dialogích, které pravděpodobně zachycují více Sókrata než Platóna, což je rozdíl oproti dalším jeho dialogům. Pro zachycení, ač možná trochu zidealizovaného pohledu, Xenofonta na Sókrata se ukázalo jako nejužitečnější dílo *Vzpomínky na Sókrata*. Aristofanés, jakožto poslední současník Sókrata, se na něj díval poněkud z jiné strany, prý alespoň do té doby než jej poznal osobně. Postavě Sókrata se satiricky vysmívá a satiricky jej popisuje nejvíce ve svém díle *Oblaka* a následně je Sókratés Aristofanem zachycen ještě v dílech *Žáby* a *Ptáci*. Ale na rozdíl od ostatním není Sókratém zcela omámen. Ačkoliv možná právě proto, je dobré znát i tento názor. Posledním pohledem zůstává Aristotelés, který se jako jediný z uvedených se Sókratém neseťkal. Z tohoto faktu také vyplývá, že nemusí být spatřován přímý vliv Sókrata, ale spíše nepřímý a to zejména díky tomu, že Aristotelés byl Platónovým žákem. Nicméně navzdory tomu, že se tito dva velikáni neseťkali, tak Aristotelés spatřoval a dokonce v některých věcech se i s názory Sókrata ztotožňoval. Tento fakt se pak asi nejvíce odrazil v díle žáka Aristotela Aristoxena a navzdory tomu, že z toho to díla se dochovaly pouze zlomky, tak dle všeho je v nich Sókratés zachycen velmi věrohodně.

A právě díky všem získaným informacím, které bylo nutné nabýt pro tuto bakalářskou práci, bylo možné pokusit se o sestavení vlastního profilu Sókrata. Sókratés je autorkou spatřován jako velmi silná inteligentní osobnost, která je velmi komunikačně nadaná. S jistou nadsázkou lze říci, že i přesto že se nejednalo o žádného fanatika, byl schopen si absolutně podmanit davy a to i přesto, že to pravděpodobně nebylo jeho záměrem. Tento člověk musel být opravdovým mistrem řeči, pravděpodobně i milého hlasu a hlavně dokázal svou neotřelou metodou dialogů vzbuzovat a podněcovat zájem i v lidech, kteří by za normálních okolností v klidu vyčkávali maximálně na to, co jim přinese jejich život podle „dobového“ řádu. Věřím,

že pokud by se dnešní člověk mohl setkat s tehdejším dobovým Sókratém, přineslo by to pravděpodobně velmi dlouhý a hluboký rozhovor pro obě strany.

Seznam použitých zdrojů

- BAHNÍK, Václav. *Xenofón, vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. 1972. Praha: Svoboda, 1972. ISBN 25-094-72.
- BLEICKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2002, 791 s. ISBN 80-729-8055-6
- CLASSICAL LITERATURE. *Ancient-literature.com* [online]. USA: AN ELITE CAFEMEDIA PUBLISHER, 2019 [cit. 2021-11-26]. Dostupné z: https://www.ancient-literature.com/greece_aristophanes.html
- DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy řecké filozofie: Sókratés a ti druzí*. Přeložil Iva FISCHER, Josef Ludvík. *Případ Sókratés*. 2.vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-110-7.
- GUTHRIE, W. K. C. *A history of Greek philosophy*. New York: Cambridge University Press, 1981. ISBN 0521294215.
- HOPE May. *SÓKRATÉS*. Marenčin PT, 2006. ISBN 80-8921-801-6
- JOHNSON, Paul. *Sókratés: člověk pro naši dobu*. Druhé vydání. Přeložil Jiří SVOBODA. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-082-0
- KENNY, Anthony. *Stručné dějiny západní filozofie*. Praha: Volvox Globator, 2000. Katarze. ISBN 80-7207-374-5.
- KINKEL, Walter. *Geschichte der Philosophie: als Einleitung in das System der Philosophie. Zweiter Teil, Von Sókratés bis Plato*. Gieszen: Alfred Töpelmann, 1908.
- LAERTIOS, Diogenes. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Praha: Československá akademie věd, 1964. Filosofická knihovna (Nakladatelství Československé akademie věd).
- MACHOVEC, Dušan. *Dějiny antické filozofie*. 3. nezm. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 187 s.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Lidské, příliš lidské: kniha pro svobodné duchy*. Přeložil Věra NOVOTNÝ, František. *O Platónovi. díl 1., Život*. 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1948, 318 s.

- NOVOTNÝ, František. O Platónovi. díl 2., Dílo. 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1948, 498 s.
- NOVOTNÝ, František. O Platónovi. díl 3., Filosofie. 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1949, 622 s
- NOVOTNÝ, František. *Sókratés, Platón*. Praha: František Novotný, 1926. 61 s. Zvláštní otisk z Přednášek a rozprav Společnosti přátel antické kultury.
- NOVOTNÝ, František.: *Předmluva, In: PLATÓN. Euthyfrón; Obrana Sókrata; Kritón*. Praha: OIKOYMENH, 2000. 104 s. ISBN 8085241374.
- PAPROTNY, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*. Praha: Portál, 2005. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-900-3.
- PATOČKA, Jan. *Sókratés: přednášky z antické filozofie*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1991. ISBN 80-04-25383-0.
- PLATÓN, *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*, OIKOYMENH, Praha 2005, 111 s., ISBN 80-7298-140-4.
- PLATÓN, *Charmidés, Lachés, Lysis, Theagés*, OIKOYMENH, Praha 1995, 151 s., ISBN 80-85241-81-1.
- PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata; Kritón*. 3. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. Oikúmené (ISE). ISBN 8085241374.
- PLATÓN. *Faidón*. 3. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. Oikúmené (ISE). ISBN 80-85241-36-0.
- PLATÓN. *Faidón*. 6., opr. vyd. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-158-7.
- PLATÓN. *Zákony*. Čtvrté, opravené vydání. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-214-1.
- Platón: Ústava – Republika*. [Praha]: Nová Akropolis, [1996]. Učební text ke Kursu srovnávací filozofie Východu a Západu. ISBN 80-86038-07-6.
- STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. 7., přeprac. a rozš. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-500-4.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Třetí vydání. Přeložil Petr REZEK, přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství, 1993. ISBN 80-7113-058-3.

TOMAN, Josef. *Sókratés*. Praha: Stráž, tiskařské závody, 1975.

TRETERA, Ivo. *Nástin dějin evropského myšlení: (od Thaleta k Rousseauovi)*. Praha: COWI, 1996. 330 s. Perspektivy České republiky; sv. 1. ISBN 80-901588-4-6.

VLASTOS, Gregory. *Socrates: Ironist and moral philosopher*. Great Britain: Cambridge University Press, 1991. ISBN 0521307333.

XENOFÓN. *Hostina*. Praha: Bohuslav Hendrich, 1941. ISBN neuvedeno

XENOFÓN. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy*. Ve Svobodě 1. vyd. Přeložil Václav BAHNÍK. Praha: Svoboda, 1972. Antická knihovna (Svoboda).

Bibliografický odkaz, klíčová slova a abstrakt

KAVKOVÁ, L. *Sókratés*. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jiří Stránský Ph.D.

Klíčová slova: Sókratés, Platón, Aristotelés, Aristofanés, Xenofón, dialog

Tato bakalářská práce je zaměřena na osobu proslulého řeckého filozofa Sókrata. V práci je nastíněn život Sókrata a dobový kontext. Následně je Sókrates představen prostřednictvím čtyřech významných autorů – Platóna, Xenofonta, Aristotela, Aristofana a jejich děl. V této bakalářské práci se snoubí portréty Sokrata vycházející z děl výše uvedených autorů, kteří se subjektivním stylem snaží vystihnout postavu Sókrata. V závěru práce je představen subjektivní profil Sókrata vytvořený autorkou, tento profil vychází z poznatků převážně primární a sekundární literatury.

Key words, abstract

Socrates

Key words: Socrates, Plato, Aristotle, Aristophanesy Xenophon, dialogue

This bachelor thesis is focused on the person of the famous Greek philosopher Socrates. In the work is presented the life of Socrates and the context of the time. Subsequently, Socrates is introduced through four important authors - Plato, Xenophon, Aristotle, Aristophanes and their works. This bachelor's thesis combines the portraits of Socrates based on the works of the above-mentioned authors, who try to capture the character of Socrates in their subjective style. At the end of the bachelor thesis is presented the subjective profile of Socrates created by the author, this profile is based on the knowledge of primary and secondary literature.